OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Esikunta/EU- ja kansainväliset asiat
EU-erityisasiantuntija Katja Arenmaa

Lausunto

1.10.2026

Eduskunnan lakivaliokunnalle

EJ 4/2026 vp – E 17/2019 vp

Valtioneuvoston selvitys: Komission vuoden 2026 oikeusvaltiokertomus

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä asiantuntijalausuntoa valtioneuvoston E-jatkokirjeestä koskien komission heinäkuussa 2026 antamaa tiedonantoa ”Oikeusvaltiokertomus 2026 – Oikeusvaltiotilanne Euroopan unionissa” (COM(2026) 900 final). Oikeusministeriö on osallistunut valtioneuvoston selvityksen valmisteluun.

Kyseessä on Euroopan komission seitsemäs kertomus oikeusvaltiotilanteesta Euroopan unionissa. Kertomus koostuu edellisten vuosien tapaan EU:n tilannetta kokonaisuutena tarkastelevasta tiedonannosta ja jokaista jäsenmaata koskevasta maakohtaisesta luvusta, mukaan lukien jäsenmaille osoitetut suositukset. Komissio on lisäksi arvioinut jäsenvaltioiden edistymistä edellisenä vuonna oikeusvaltiokertomukseen sisältyneiden suositusten noudattamisessa. Oikeusvaltiokertomus kattaa totutusti neljä temaattista aihealuetta: 1) oikeuslaitos, 2) korruptiontorjunnan kehys, 3) tiedotusvälineiden vapaus ja moniarvoisuus sekä 4) hallitusjärjestelmän osien keskinäiseen valvontaan liittyvät institutionaaliset asiat. Kertomus tukeutuu erilaisiin kansallisiin, kansainvälisiin ja muihin lähteisiin, ja se on laadittu tiiviissä yhteistyössä jäsenvaltioiden kanssa.

Monet kertomuksessa käsitellyistä kysymyksistä kuuluvat oikeusministeriön ja sen hallinnonalan toimialaan. Oikeusministeriö on osallistunut E-jatkokirjeessä kuvattuun kertomuksen valmistelumenettelyyn osallistumalla komission maatarkastukseen sekä toimittamalla kirjallisia vastauksia komission esittämiin kysymyksiin.

Komissio tuo kunkin jäsenvaltion maaraportissa esiin sekä myönteisiä kehityskulkuja että tunnistettuja kehittämistarpeita. Suomea koskevan maakohtaisen luvun keskeinen viesti on pysynyt samana kuin aiempina vuosina: oikeusvaltioperiaate toteutuu Suomessa kokonaisuutena tarkastellen hyvin. Edellisvuosien tapaan maaraportissa nostetaan myönteisesti esiin Suomen oikeusjärjestelmän riippumattomuus sekä korruption vähäisyys. Suomen maaraportin sisältöä on selostettu E-jatkokirjeessä.

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Meritullinkatu 10
00170 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
kirjaamo.om@gov.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

Jäsenvaltioille osoitetut suositukset

Komissio sisällyttää oikeusvaltiokertomukseen jäsenmaille kohdennettuja maakohtaisia suosituksia. Suosituksilla pyritään ohjaamaan jäsenvaltioiden toimia sellaisten uudistusten toteuttamisessa, joilla vastataan keskeisiin haasteisiin ja vahvistetaan oikeusvaltioperiaatetta. Vuoden 2026 oikeusvaltiokertomuksessa komissio arvioi, että jäsenvaltiot ovat toteuttaneet 47 % vuonna 2025 annetuista suosituksista kokonaan tai osittain.

Suomi sai vuoden 2026 kertomuksessa neljä suositusta, joista kolme vastaa aiheiltaan edellisenä vuonna annettuja. Suomelle suositellaan, että se:

- edistää lautamiesjärjestelmän uudistusta ottaen huomioon oikeuslaitoksen riippumattomuutta koskevat eurooppalaiset vaatimukset,
- toteuttaa lisätoimia oikeuslaitoksen digitalisoinnin edistämiseksi, muun muassa parantamalla sellaisten digitaalisten työkalujen saatavuutta, jotka mahdollistavat menettelyjen käynnistämisen ja seuraamisen verkossa (*uusi suositus*),
- lujittaa ministereihin ja ylimpiin virkamiehiin sovellettavaa lahjomattomuus- ja vastuuvelvollisuuskehystä hyväksymällä heitä koskevat käytännesäännöt, sekä
- edistää viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain uudistamista, jotta voidaan varmistaa asiakirjojen tosiasiallinen saatavuus ottaen huomioon virallisten asiakirjojen julkisuutta koskevat eurooppalaiset vaatimukset.

Muiden edellisen vuoden (2025) suositusten osalta komissio toteaa lisäksi, että ulkomaisen lahjontarikoksen määritelmän tarkistamista koskevan suosituksen osalta edistystä on tapahtunut vain vähän, ja että komissio jatkaa tämän osa-alueen kehityksen seurantaa. Suomi jatkaa korruptionvastaisia toimia ja edistää korruption torjuntaan liittyviä lainsäädäntöhankkeita (ml. ulkomaisen lahjontarikoksen määritelmän tarkistaminen) EU:n korruptiontorjuntadirektiivin täytäntöönpanon yhteydessä (https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM066:00/2025).

Komissio katsoo, että riippumattomat tuomioistuimet ja tehokkaasti toimiva oikeuslaitos, korruption torjunta sekä asiakirjajulkisuuden edistäminen ovat merkittävä osa oikeusvaltioperiaatteen vahvistamista. Suositukset huomioidaan näihin toimiin liittyvissä kansallisissa prosesseissa. Alla selostetaan tarkemmin tilannetta suositusten osalta.

Suomi edistää sille osoitettua **lautamiesjärjestelmän uudistamista** koskevaa suositusta ja jatkaa vaihtoehtojen etsimistä lautamiesten nykyiselle valintamenettelylle. Toistaiseksi ei ole ollut rahoitusta uudistuksen toteuttamiseen. Vaihtoehtojen selvittämiseksi on päätetty arvioida myös mahdollista luopumista lautamiesjärjestelmästä. Asiasta on valmisteltu arviomuistio vuoden 2025 keväällä. Asiaa käsitellään Oikeusvaltion takeet ja oikeuslaitoksen kehittäminen -työryhmän alaisessa projektiryhmässä. Projektiryhmän muistio valmistuu syksyn 2026 aikana ja lähtee sen jälkeen lausuntokierrokselle.

Oikeusalan digitalisaation kehittämistä jatketaan. Oikeusalan viranomaisasioinnissa on Suomessa siirrytty lakimuutosten myötä kohti digitaalista ensisijaisuutta. Tavoitteena on ohjata asiointia sähköisiin palveluihin, hyödyntää yhteisiä toimintatapoja ja teknisiä mahdollisuuksia sekä saavuttaa kustannustehokkaita synergiahyötyjä. Kertomuksessa osoitetut kehityskohteet on tiedostettu, ja toimia digitalisaation edistämiseksi on käynnissä. Tulevina vuosina tavoitteena on lisätä oikeusalalla tekoälyn ja

automaation hyödyntämistä erityisesti prosessien sujuvoittamiseksi, palvelujen saatavuuden parantamiseksi sekä kustannuskehityksen hillitsemiseksi.

Ministereihin ja ylimpiin virkamiehiin sovellettavien käytännesääntöjen osalta Suomessa on hyväksytty valtioneuvoston jäsenen toimikauden jälkeen sovellettavat säännöt, ja korruptionvastaisessa strategiassa ja toimenpideohjelmassa esitetysti ministereille suunnattujen korruption torjunnan ja integriteetin edistämisen kannalta keskeisten ohjeiden koostamista erilliseksi asiakirjaksi jatketaan. Muilta osin käytännesääntöjen osalta ei ole tehty päätöksiä.

Työtä **julkisuuslain uudistamiseksi** on jatkettu. Oikeusministeriön asettaman lain uudistamista valmistelevan työryhmän vuonna 2024 julkaistusta mietinnöstä saadun lausuntopalautteen arvioinnin jälkeen uudistamistyötä päätettiin jatkaa selvittämällä vielä lain salassapitoperusteiden muutostarpeet. Tätä varten käynnistettiin uusi lausuntokierros keväällä 2025, ja saadun lausuntopalautteen perusteella päädyttiin teettämään kaksi ulkopuolista selvitystä, jotka ovat käynnissä parhaillaan. Hallituksen esitys on tarkoitus saada valmiiksi seuraavalla hallituskaudella.

Yleisiä huomioita

Oikeusvaltiokertomus luo pohjaa jäsenvaltioiden väliselle vuoropuhelulle ja parhaiden käytäntöjen tunnistamiselle. Lisäksi se tarjoaa tietopohjaa kansalliseen keskusteluun. Komission puheenjohtajan Ursula von der Leyenin poliittisissa suuntaviivoissa (2024–2029) korostetaan oikeusvaltiokertomukseen pohjautuvan dialogin tuoneen edistystä. EU-tasolla käytävän keskustelun osalta Suomi on pitänyt tärkeänä, että oikeusvaltiokysymyksistä keskustellaan myös EU:n oikeusministereiden kesken, ja näin on myös tapahtunut. Eri neuvostokokoonpanoissa käytävät keskustelut syventävät EU:ssa oikeusvaltioaiheista käytävää näkemysten vaihtoa ja tehostavat oikeusvaltiokertomuksen hyödyntämistä.

Vuodesta 2024 lähtien kertomuksessa on tarkasteltu myös Albanian, Montenegron, Pohjois-Makedonian ja Serbian oikeusvaltiotilanteita. Maiden valinta kuvastaa niiden liittymisprosessissa saavuttamaa edistystä tai niiden oikeusvaltiovalmiuksissa tapahtunutta kehitystä. Suomi on suhtautunut myönteisesti ehdokasmaiden sisällyttämiseen EU:n oikeusvaltiokertomukseen ja katsoo, että sitoutuminen EU:n oikeusvaltiovälineisiin voi osaltaan edistää niiden sitoutumista yhteisiin arvoihin.

Komissio pyrkii myös luomaan entistä tiiviimmän yhteyden oikeusvaltiokertomuksen suositusten ja EU-rahoituksen välille. Tämä näkyy komission tulevasta monivuotisesta rahoituskehyksestä (2028–2034) antamissa ehdotuksissa. Komissio on ehdottanut, että kansallisten ja alueellisten kumppanuussuunnitelmien yhteydessä olisi puututtava EU:n politiikan viitekehyksessä, mukaan lukien oikeusvaltiokertomuksessa ja sen maakohtaisissa suosituksissa, yksilöityihin haasteisiin. Jäsenvaltioiden odotetaan näin ollen sisällyttävän suunnitelmiinsa oikeusvaltioperiaatetta suojelevia ja vahvistavia investointeja ja uudistuksia, jotka pohjautuvat kertomukseen ja sen suosituksiin. Myös nykyisen EU:n rahoituskehyksen (2021–2027) rahoitusinstrumentit tukevat oikeuslaitoksen ja kansalaisyhteiskunnan valmiuksien vahvistamista oikeusvaltioperiaatteen ylläpitämisessä ja tarjoavat teknistä apua kohdennettuihin uudistuksiin (esim. kansalaisten, tasa-arvon, oikeuksien ja arvojen ohjelma (CERV), sekä oikeusalan ohjelma). Lisäksi komissio liittää oikeusvaltiokertomuksessa tehtävän tarkastelun myös sisämarkkinoihin, joiden toiminnan katsotaan edellyttävän toimivia oikeuslaitoksia, vahvoja korruptiontorjunnan kehyksiä sekä tehokasta lainsäätämistä.